kolostorral és sok templommal, épen maradt középkori városfallal, nyolcvankét ép bástyával.

A későbbi szent tekintélyes és tiszta életű szülei a szolganéppel igen jól bántak, 12 gyermekükből 10 fiú volt, Teréz a második leány. Szenvedésekkel teli élete jó lelket és nemes szívet nevelt. Ő reformálta meg a karmelita rendet.

A falakra függesztett II. magyarörmény vándor fotókiállítás szép képei között nyolc középkori örmény templom illetve kolostor látszott. Az egyedülálló örmény építészet jellegzetességeiről dr. Issekutz Sarolta rögtönzött szemléletes ismertetést.
Csupor István muzeológus hirtelen megbetegedése miatt a fotókiállítás képeit az egyik alkotóművész, Tutsek János mutatta be részletesen.

A Fancsali János által szerkesztett Magyarörmény Könyvtár kilenc eddig megjelent kötetét Erdély-szerte több helyen már bemutatták, Terézvárosban ezt Fancsali Emese szerkesztőségi tag tette meg. A könyvek az erdélyi örményekről igen sok adatot tartalmaznak és az olvasóknak sok élményt, átfogó ismeretet nyújtanak.

Fogolyán Kristóf fuvolaművész évente elmaradhatatlan szereplője a Terézvárosi Örmény Napnak, most is a zene áhítatos élvezetére adott a hallgatóságnak lehetőséget. Az Örmény Nap meglepetését Woth Imre, a Magyar Koronaőrök Egyesületének elnöke előadása jelentette. A Szent Koronát részletesen ábrázoló képek meghökkentették a közönséget. Amikor a korona készült, a nagyító még ismeretlen volt, mégis, az örmény-grúz kolostorok csendjében működő arany- és zománcműves műhelyek az aprólékos, finom rekeszzománc képeket művészi pontossággal készítették.

Az előadást a hallgatóság óriási figyelemmel kísérte. Megtudtuk, hogy a keresztnél az Úristen és az íveken a 8 apostol, az alsó pánton pedig a három később felerősített keleti alak kivételével Krisztus és a két Arkangyal finom és azonos kidolgozása arra vall, hogy a Szent Korona egyetlen műhely alkotása.

Az előadást örmény ételbemutató követte.

Wertán Zsoltné

******

„…szükségünk van a művészetre, szükségünk a művészi munkára, mint ahogy szükségünk van a kultúra más termékeire is.

És mert szükségünk van reá: meg kell teremtenünk.

A múltunk megvan, a népünk él, és él még népünk művészete is."

Kós Károly,1923

******

Örménymagyarok a Sóvidéken

(harmadik, befejező rész)

Szálasi Péter és Kenyeres Gizella házasságából négy gyermek, három leány, Gabriella (1908-1989), Lenke (1910-1998) és Ilona (1922-2000), és egy fiú, Pál (1926-1944) született. Fiúk fiatalon, a második világháborúban hunyt el.

Legidősebb leányuk, Gabriella Angi Sándorral (1901-1979) kötött házassága után először Radnóton, majd Dicsőszentmártonban lakott. Három fiúk és egy csecsemő korban elhunyt leányuk született. A későn érkező gyermekáldás Sándorral (1940-2001) kezdődött, aki Dicsőszentmártonban élt és nem alapított családot, majd az építésztechnikus István-Lóránt (1945) következett, aki 1970-ben költözött Szovátára és a gépkocsivezető Pállal (1947-2003) fejeződött be. István-Lóránt 1972-ben kötött házasságot a balavásári születésű Nagy Emma gyógyszerésztechnikussal. Két fiúk született: István (1973) és László (1978), az előbbi asztalos, utóbbi gépkocsivezető. A harmadik gyermek, Angi Pá1, 1975-ben költözött

Szovátára. 1976-ban kötött házasságot a szovátai postai főtisztviselő Lukács Ibolyával. A házasságból két fiú született: az egészségügyi asszisztens Angi Pál Antal (1977) és a könyvelési technikus Angi Csaba Sándor (1979), mindketten Szovátán laknak. Mindkét fiú második keresztnevét az anyai, illetve az apai nagyapjától örökölte.

Szálasi Péter és Kenyeres Gizella második leánya, Szálasi Lenke Parajdról Marosvásárhelyre költözött, ahol a Székely Népi Együttesnél dolgozott népviseleti korhű ruhákat készítő varrónőként. Görög Aladárral kötött házasságukból nem született gyermek, de felnevelték Ilona húgának örökbe vett és nevükre iratott Anna (1945-2003) nevű leányát (ld. a következőkben).

Harmadik leányuk, Ilona szintén Marosvásárhelyen lakott. Az örménymagyar származású Dajbukát Katalin fiával, Soós Jenővel kötött házasságot. Három leányuk született: Ilona, akinek férje Mánya Béla, mindketten matematikatanárok. Két fiúk van, Csaba (1967) és Béla (1970), Anna (1945-2003), akinek férje Porkoláb László (három fiúk van, Zsolt, 1969, László, 1972 és Szabolcs, 1976), valamint Csilla (1949), akinek férje Szente Gyula, mindketten építészek (három gyermekük van, Ildikó, 1974, tanítónő, Hajnal, 1976, tanár és Bálint, 1982, egyetemi hallgató).

Az egykor Nyárádszeredából a Sóvidékre, először Korondra, majd Szovátára telepedett Szenkovits családnak Parajdon is voltak rokonai. Adatközlőnk, Szenkovits László a Szentpéteri családra emlékezik vissza. Tudomása szerint a parajdi örménymagyar közösséghez tartozott a Mánya család is, Mánya Gerő és leszármazottai, valamint az agglegény testvérek, Lázár Antal kereskedő és még két fiú- és egy lánytestvére. A három fivér kereskedelemmel foglalkozott, közös üzletük, vállalkozásuk révén együtt a környéken rendezett minden heti- és országos vásáron teherautójukkal szállították áruikat, kimondottan rőfös termékeiket, azaz méteráruikat. Vagyonukat a szövetkezet elvette.

A felsorolt nevekkel a régi örménymagyarok Sóvidékre való letelepedésének első hulláma befejeződött. A továbbiakban a Sóvidékre később, a második hullámban letelepedett örménymagyarokat időrendi sorrendben próbáljuk felsorolni.

Közülük vidékünkre legelsőnek a Slakovits család érkezett. Képviselőjük, Slakovits Olga ny. óvónő a következőképpen írta le családja történetét:

"Édesapámtól örökölt nevem Slakovits, férjem után Moga Olga. Születtem 1932. október 4.-én. Férjem Dr. Moga Tiberiu balneológus szakorvos volt, aki 1994-ben hunyt el. Házasságunkból egy leányunk született, Dr. Moga Ileana, pszichiáter szakorvos, Magyarországon, Miskolcon lakik és dolgozik, román-magyar állampolgár, 1990-ben telepedett ki Magyarországra. 1986-ban végezte az orvostudományi egyetemet Marosvásárhelyen, először Targoviste-be, majd három éves gyakornokság után Máramaros megyébe, Horodnicba helyezték. Az akkori megyei egészségügyi főnök sokszori könyörgésünkre sem volt könyörületes, hogy egyetlen lányunkat közelünkbe tudjuk helyeztetni. Édesapja már akkor halálos kórban szenvedett, meghallgatás helyett durva elutasításban részesítették. Így a mély elkeseredés választás elé állította.

Apám, Slakovits Mihály (1898-1950), Erzsébetvárosban született, édesapja tiszta örmény volt, így apám fél-, én meg negyed örmény származású vagyok. Ezt az érzelmet büszkén viselem lelkemben. Sajnos, az örmény nyelvet nem ismerem, édesapám is csak imádkozni tudott örményül.

Őseim egy olyan örményországi városból jöttek, amely ma már nem létezik a térképen, a háborúk folyamán lerombolták. Állítólag az 1600-as évek végén jöttek Szerbián keresztül, ahol a Slakov név végére felvették az -its végződést.

Őseinket az akkori erdélyi fejedelem Erzsébetvárosba telepítette le. Kereskedők és iparosok voltak. Az utódok között sok felsőfokú végzettségű személy volt és van.
Apám és szülei megvásárolták Erzsébetvárosban azt a klastromot, szemben a ledőlt tornyú örmény templommal, amelyben valamikor örmény teológia volt. Az épületet 1952-ben

államosították, majd 1989 után eladták a szászmedgyesi pékségnek, hiába nyújtottuk be visszajuttatási kérelmünket már az eladás előtt, ügyünk a mai napig nem intéződött.

Én áttelepedtem Magyarországra, román-magyar állampolgár vagyok, nemzeti érzelmem örmény-magyar. Miskolcon lakom lányommal. Saját lakásom van Szovátán is, és az év nagy részében itt tartózkodom.

A Slakovits név az Arménia folyóiratban a tiszta örmény eredetű nevek közé van besorolva. Dacára annak, hogy nem volt alkalmunk sem az örmény nyelvet sem a kultúrát megismerni, büszkén viseljük eredetünket és nevünket. Sajnos a név kihalóban van, nincs aki továbbvigye.

1937-től 1944-ig Seprődön, Székelytompán és Székelysárdon laktunk. 1944-től 1946-ig menekültek voltunk a szilágysági Tasnádon. Szüleim tanítók voltak, erre a vidékre 1946-ban jöttünk a Szováta mellett levő hegyi faluba, Ilyésmezőbe. Édesapám évekig orosz fogságban volt, így fiatalon meghalt.

Négyen voltunk testvérek, két fiú és két lány. Testvéreim neve Mihály (1926-1989), lelkész, Ilona (1927), tanítónő, Hevesen lakik, Magyarországon és József (1929), orvos, szintén Hevesen lakik. Eredetileg családunk minden tagja örménykatolikus volt s Erzsébetvároson keresztelték őket. Ilona testvérem tagja a budapesti örménymagyar szövetségnek."

1961-ben költözött Szovátára a Csíkszépvíz melletti Borzsováról Chiorean Gheorghe-né Erős Borbála, aki anyai ágon a Balogh név után tartja magát örmény leszármazottnak. 1918. április 26-án született, egészségügyi asszisztensként tevékenykedett a szovátai fürdőpoliklinikán. Férje, Chiorean Gheorghe, nyugalmazott pénzügyi szakember. Házasságukból egy fiúk született, Chiorean Gheorghe (1954 május 10), turisztikai szakember, akinek két gyermeke van, Chiorean-Dósa Filip-Eduárd (1993) és Chiorean-Dósa Szonja-Rebeka (2000).

Szovátára 1977. augusztus 1-én letelepedett az örménymagyar Lengyel Gábor László. Született Kézdivásárhelyen 1953. okt. 31-én, faipari mérnök, fél évet töltött az udvartereiről híres céhvárosban, mert 1954 elején Fogarasra költöztek, ahová édesapját tanári hivatása szólította és családi öröksége vonzotta. Dédnagyanyja az örménykatolikus vallású Lengyel Rozália volt. Nagyanyját Lengyel Lilla Annának hívták, 1889. május 23-án Erzsébetvároson született, és 1908 szeptember 20-án kötött házasságot a fogarasi Lengyel Bélával. Dokumentumból az is kiderül, hogy a hajdani Ebesfalván (Erzsébetvároson) keresztelték meg, 1889 június 11-én az örménykatolikus templomban. 1981-ben hunyt el. Két gyermeke született, Lengyel Mária (1910), aki Budapesten él ma is és Lengyel Ödön (1912-2000). Ödön, Gábor édesapja, miután 1930-ban elvégezte Székelyudvarhelyen a római katolikus főgimnáziumot, 1936-ban Kolozsváron a filológia karon román-magyar szakos tanári oklevelet szerzett. Először Csíkszeredában, később Kézdivásárhelyen, majd 1954-től Fogarason tanított. Közel három év szovátai tartózkodás után, 2000-ben hunyt el. Lengyel Ödönnek Nagy Margittal (1919-1997) kötött házasságából (1952) két fiú született: a már említett Gábor László faipari mérnök és Béla Tibor (1956). Gábor Lászlónak Csalóka Zsuzsannával (1957) kötött házasságából (1981) két fiú, Szabolcs (1981) és Gábor (1984), valamint egy leány, Zsuzsanna (1990) született. Szabolcs vadászati főiskolát végzett, Gábor 2003-ban érettségizett, az esztergomi informatikai egyetemre jár, míg Zsuzsanna tanuló. A Budapesten élő Béla Tibornak a felesége Katalin, ikreik vannak, a 2002-ben született Ágnes és Péter.

Az utolsó, családjával együtt a Sóvidékre telepedett örménymagyar a Szamosújvárról Szovátára költözött (1978) Sebestyén László. Anyai ágon tartja számon örménymagyar származását, nagyanyja a mindkét ágon tiszta örmény eredetű Pakulár Teréz (1892-1992) volt, aki az Erdély-szerte híres Nits gyógyszertárban dolgozott patikusi beosztásban.1921-ben ment férjhez Papp Ferenchez, leányuk Papp Éva (1925-1995), László édesanyja, tanítóképzőt végzett, de néhány évi tanügyi munka után tisztviselő lett a szamosújvári Szamos helyi ipari

vállalatnál. Fiát, Lászlót egy Szovátára szervezett közös kirándulás kapcsán támadó érdeklődése vonzotta új lakhelyére. Az idetelepedés egyetlen motivációja, bevallása szerint, a fürdőváros szépségének vonzása, a világon egyedülálló varázsa, a Medve-tó. Állást keresett és talált a kisipari szövetkezetnél, ahol egy ideig a bőripari részleg vezetője, majd a beszerzési osztály beosztottja, később vezetője volt. 1989 óta reklámfestéssel keresi kenyerét. Másodállásban a Petőfi Sándor lakónegyed közös képviselője. 1974-ben a szamosújvári örménykatolikus templomban kötött házasságot, a szovátai származású Pataki Katalinnal (1955-1998). A mindössze 43 évet élő, három gyermeket szülő édesanya korai halála megnövelte a család gondjait. Az első két gyermek, Erika (1974) és Béla László (1975), Szamosújváron, míg a harmadik, Katalin (1985) Szovátán született. Az első két gyermek Szamosújváron faipari szaklíceumot végzett, míg Katalin a szovátai Faipari Iskolaközpont tanulója. Béla László 1999-ben végezte Marosvásárhelyen a Dimitrie Cantemir egyetem turisztikai technikumát és jelenleg a Mogyorós szállóban dolgozik. Erikának 1997-ben egy fia született, Sebestyén Álmos. A szamosújvári városalapító családból származó Sebestyén László felmenőinek perzsaszőnyegszövő műhelye volt, melyben szőnyegmintakészítőként ő maga is dolgozott fiatal korában. Nagyapja Papp Ferenc szövőmester volt, tervezett, mintákat készített és göbözött is. Rokonai, nagynénje Papp Edit és nagybátyja, Papp Ferenc ma is Szamosújváron élnek.

Az örménymagyarok közül eddig utolsóként Szovátára a Gyergyószentmiklósról származó Buslig Dalma (Buslig Gyula és Olga leánya) 2000 november 11-én, a gyergyói örménykatolikus templomban kötött házassága révén érkezett. Óvónő- és tanítóképzőt végzett Székelyudvarhelyen, férje Désy László, távközlési mérnök.

Ha azt mondom, hogy adatgyűjtésemben a bevezetőben majdnem „házi feladatnak" nevezett összeállításban nem egészen pontos „leltárt" készítettem a sóvidéki örmény származású magyarokról, úgy gondolom, hogy megközelítem a valóságot. Az embereket azonban nem leltározni, hanem nyilvántartani szokták. Az örmény népközösségre, az e vidékre, a székelyek mellé letelepedett közösségre vonatkozó adatokat, levéltári és könyvtári búvárkodások hiányában csak az élőszóban közölt adatok, hagyományok alapján tudtam összegezni. Idő múlásával az emlékek feledésbe mennek, az öregek elhunynak, a leltári tárgyak úgy erkölcsileg, mint fizikailag megkopnak, elévülnek és akkor leírattatnak. Egy etnikumot azonban, melyről tudjuk, egykori kútfői alapján, hogy történelmet írt, leírni, eltörölni, identitását elsatnyítani, a nemzetiségek felsorolása közül kihúzni, elhallgattatni, nyelvét teljesen elfeledtetni nem engedhetjük meg, mert azt modern népirtásnak, tudatos fogásnak, szándékos állampolitikának tekinthetjük.

A Szovátán élő örménymagyarok megbecsült közéleti személyiségek, a város életébe beilleszkedő polgárok, akik nem csak szakmailag, hanem emberileg is igazolták értékeiket. Városunk nélkülük színfoltjában, erkölcsi értékeiben hiányosabb volna. Természetes, hogy nem tartják magukat a várostól elkülönülteknek, hanem egyszerűen csak örménymagyaroknak. Ez a szép, ez a jó, ez tetszhet nekünk, szovátaiaknak is. Nagy értéknek tartom egy, a többi nemzetiséggel együtt porladozó népközösség tudatos hovatartozásának megőrzési szándékát.

Sok nevet olvashattak a fentiekben, a felsorolás s a tartalom talán gyakorta sablonossá vált, de ha kicsinyes dolgoknak tűnő adatokat többször is feljegyeztem és azokat többször is ismételtem, akkor sem tartom őket fölöslegesnek, mert a sok évszázada ittlévő, elnyomott vagy éppen megbecsült népközösség történelméhez mindez adalék lehet, más népek, közösségek sorsához, történelméhez hasonlítható. Államalapító királyunk, Szent István intelmeiben a betelepülők szükségességére felhívta keresztény alattvalói figyelmét. Intelmeit manapság nem mindenki fogadja el, mert a tolerancia nem minden népnek jellemzője, ismérve.

Munkámért nem elismerést, bírálatot, hanem helyesbítést és kiegészítést várok. Köszönetet

mondok mindazoknak, akik segítettek, tájékoztattak, hogy betekintést nyerjek egy népközösség nem felhőtlen múltjába és jelenébe.

Fekete Árpád, Szováta

******

Készülődjünk...

Lassacskán ideje a karácsonyi ünnepekre s az Újévre gondolni. Lássuk az egyik legfinomabb örmény édességet, a határozottan fogrontó ***Dalauzit****, annak is egyik receptváltozatát.*

Hozzávalók: egy liter méz, 2 dl mák, 2 dl dió (darabolt) és 5 dkg színes mentolos cukorka (promenszli). A mézet felforraljuk, beletesszük a diót és mákot, kicsit pirítjuk, majd vízzel vagy olajjal meghintett deszkára kanalanként kirakjuk, meghintjük cukorkával és vizes *kézzel ellapítjuk.*
Különösen szilveszterkor kedvelt édesség.

******

Erdélyi örmény közmondás

Minél több követ dobsz a kutya után, annál többet ugat.
Incscháren álsád khár tháblisz sáné edeváncz, áncháren álsád gihácse.

******

Újabb magyarörmény dokumentumkötet

A Bécsbe elszármazott dr. Száva Tibor Sándor tollából jelent meg az a monográfia, amelynek tartalmát címe teljes mértékben elárulja: *Szépvízi magyarörmények nyomában.* Olyan vaskos tudományos munkáról van szó, amelynek lényege a Csíkszépvízre került örmény közösség bemutatása, a családfák részletes és hiteles ismertetése, az 1723-ban elkezdődött anyakönyvi bejegyzések adatainak közzététele. Nem lehetett könnyű feladat kibogozni az összekuszálódott szálakat, de a szerzőt hajtotta az ősök iránti tisztelet és az a szándék, hogy megörökítse egy végleges beolvadásra ítélt rendkívüli embercsoport történetét.

Ugyanakkor nem mulasztja el feleleveníteni az ide vonatkozó történelmi tudnivalókat; a hányatott sorsú örménycsoportok több hullámban történt erdélyi honfoglalásának körülményeit, a csíkszépvízi örmény gyökerek kialakulását, és a magyarörmény ősök nyelvét. Moldvából 1668-69-ben 330 fő (kb. 45 család) telepedett le ebben a faluban, kereskedő és kézműipari foglalatosságukkal új színt hozva az ottani közösségbe, ahova 1742-ben az orosz-török háború elől újabb háromszáz fő menekült, de ezek javarésze utána más erdélyi örmény településeken állapodott meg. Csíkszépvízen akkoriban 34 magyarörmény családot tartottak számon. A legutóbbi, 2002-es népszámláláson viszont már alig 4 fő vallotta magát ehhez az érdekes népcsoporthoz tartozónak...

Ö.I.B.
Utánnyomás, Szabadság 2003. okt. 3.

******

Gergely Katalin

„Sátorát letettem a romló testemnek..."

„Mert a legárvább akinek
még halottai sincsenek
bora ecet könnye torma
gyertyájának is csak korma